

**«ШТОБ ВЫШАЙ... УГОРУ...»:
КАНЦЭПЦЫЯ ПАДВОДУ Ў ФАЛЬКЛОРНАЙ ТРАДЫЦЫІ**

Размаўляючы з Вараварай Аляксандраўнай Грэцкай (1925 г. н.), былой жыхаркай п. Амяльное Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці [1], аднойчы я зразумеў тое, што ёй быў дадзены голас, каб захаваць песні, і былі дадзены песні, каб захаваць голас.

«Як песні не пяш, тады забывайш, яна закрясая», — вызначае яна. [Закрясая — гэта як?] «Ну, забываецца ўжо, як іржавая што-нібудзь. Во палож нож, ён у зямле заржавея. Так і эта. Не бярэш, не пользуешся і забывайш», — гаворыць яна. І такім жа чынам песні дапамагаюць захаваць голас. Аб гэтым гаворыць і сама Варвара Аляксандраўна: «У Лідвы быў голас, аж вішчыць — харошы голас! А яна век ня пела». Пра гэта кажа і яе стрыечная сястра Праскоўя Сяргееўна Кужэльная, 1933 г. н.: «А, *можыць, у каго і голас ё, но ён яго не развіў. Нет у яго акціўнасці к песні. Вот, напрымер, мая дачка... голас очэнь харошы, но яна не пяе. У яе не хватае сілы волі пець*». [Каб пець, патрэбна сіла волі?] «А як жа? *Еслі сілы волі ні будзя, ты нікалі ні спяеш*». [Адкуль Варвара песні зная?] «*Варвара зная, у ніё ж, наверна, і баба знала, і матка знала, і прыслухалася, як хоча яна якую песню навучыцца, дак яна будзя суткамы сядзець, штоб іе навучылі... хто-та перяказываў. Эта і значыць, што душа хоча пець... Эта па жыўні шагая з песнямы, усю жызьню, з красівымы*». «Я люблю песні з падводам... — гаворыць Варвара Аляксандраўна, — і працягвае — Я ня знаю, як *ціперяшнія, а як калісяшнія не. Ціперяшнія не падводзяць. Тады падводзілі. Красіва пелі. Мы считаім, што красіва...*»

Старадаўнія песні ў адрозненне ад сучасных, па вызначэнню носьбітаў традыцыі абавязкова былі «з падводам»: «*Без падвода песні не было. Падвод у любой песні доўжон быць...*» — гаворыць Праскоўя Сяргееўна Кужэльная.

Стала цікава, як самі жанчыны разумеюць, «з падводам» і для чаго гэта трэба [2]. І ці любая жанчына можыць выконваць песню «з падводам». З гэтым пытаннем я звярнуўся не толькі да Варвары Аляксандраўны, але і да іншых жанчын, якія прадстаўляюць культурную традыцыю Амяльнага. З імі Варавра Аляксандраўна калісьці хадзіла «па шчодрах», «гукала вясну», прымала ўдзел у абрадзе «Ваджэння і пахавання Стралы», спявала на вяселлях. І, атрымалася, што на падсвядомым узроўні простыя жанчыны, не абцяжараныя ведамі па тэорыі фальклору, ведаюць пра народную песню літаральна ўсё: што, за чым, хто, калі і адкуль. Больш за тое, яны вызначаюць першапачатковую прыроду народнай песні як зварот да Боства. Прычым яны робяць гэта несвядома. Гэта само сабой узнікае з таго, што яны гавораць.

Рыштакова Таццяна Дзмітраўна, 1927 г. н., сяброўка, аднавяскоўка: «*Не, не любая. Любая не падвядзе. Толькі каторая падводзя, галасістая, тая падвядзе. А як ня ўмея падводзіць, дак яна не падвядзе ніякую песню. Голас нада. Штоб вышай... галасістая... угору. Етыя ўжо... голас атліцаіцца вышай... падводзя... звонкі такі*». «Штоб вышай... угору...» У вышэйшай ступені істотна. *Угору* — туды, дзе Боства, ад якога залежаць надвор'е, ураджай, дабрабыт, плён у працы: «*Ціперя-ка етаму ня вярць. Прагноз глядзяць. А тада песні пелі*», — узгадвае Варвара Аляксандраўна.

У адной са сваіх ранейшых публікацый я пісаў: «Калядныя ў Каляды пяём. Вясной — веснавыя, а ў кожнай песні сваё прызначэнне, для чаго яна. Патаму шта када ў Каляды паёш калядную песню, **вясной вясне паёш**, то як-та эта памагая ў эці празьнікі, а ў другія празьнікі — другія песні. І ў Каляды нада ўсё дзелаць па абычаю, і ўсё будзя харашо чылавеку і ў здароўі, і ў гаспадарцы». Вылучанае намі *вясной вясне паёш* — нібыта прамое указаньне на тое, што каляндарныя тэксты заўсёды з'яўляюцца зваротам да пэўнага Боства...» [3]. Нават калі мы абмяжуемся матэрыялам, зафіксаваным толькі ад Варвары Аляксандраўны [4], то ўбачым, што ў народнай традыцыі існуюць уяўленні і пра Каляду, і пра Вясну, і пра Пост, і пра Масленіцу, як аб істотах з антрапаморфнымі рысамі. Яны ходзяць па дварах, адорваюць і караюць людзей, і нават уступаюць паміж сабой у самыя розныя падобныя на людскія стасункі.

Такая самая залежнасць ад Бажаства ўнікае і ў вясельных песнях. Падчас адной з нашых гутарак з Вараварай Аляксандраўнай яе стрыечная сястра Праскоўя Сяргееўна Кужэльная, успамінаючы сваё ўласнае вяселле заўважыла: «Дзеўка ўжо выходзя замуж. І дзеўкі, падругі, сабіраецца і пяюць дзеўкі пасады. Вот, я слоў ня знаю, знаю такія слава: «Некаму стаяць ў канцы стала, прасіць Госпада Бога шчаслівыя долячкі... » І такіх песен, можа, многа. І Алёна наша гаворы на мяне: «Плач! Выплаквай сабе долю!» І Просья Бяляна. Дак яны плачаць, і пяюць і плачаць». Верагодна, гэта так сама — традыцыя, тлумачэнне якой я знайшоў у кнізе Н. П. Калпакавай «Песни и люди». Ад адной з суб'ядседніц аўтарам была занатавана наступнае: «Прежде девушки-подруги невестину долю выкликали. Выйдут девушки рано утром на невестин огород и поют...» [5].

Адсюль узнікае неабходнасць авалодаць усім корпусам тэкстаў культуры, якой належыш. «Яна даўжна знаць усе песні. Як ня зная песню, яна не падвядзе. Каторая падводзя, яна песні, што пяюць, яна даўжна ўсі песні тья знаць». (Рыштакова Таццяна Дзмітраўна). Варвара Аляксандраўна ў вышэйшай ступені адпавядае такім *патрабаванням*: «*Больши за Варькі нікто ня зная. Усё яна зная. Памяць такая. Яна ж вам многа гаворы. Вы ж к ё прыдзіця, яна гаворы і гаворы. А я вот так не магу. Варька зная ўсі песні, а я прыду*

к ёй, яна мне гаворы, я паслухаю. А я ўжо ня знаю, якія мы песні пелі». (Алёна Барысаўна Кушнярэва, 1927 г.

н., сяброўка, аднавяскоўка). «Варька багата зная. Яна стары чылавец. Яна і песні зная, яна і каляды зная. Я тога ня знаю. Яна станя расказываць. Я гаварю: «Адкуль ты бярэш усе?» (Ніна Якаўлеўна Гарбузава, 1943 г. н., сяброўка, аднавяскоўка).

Так таму, што за кожным святам стаіць Боства. І зусім запроста: «На ўсякаю трясцу ё песня».

І яшчэ пра бабу Алёну: «...ужо які празьнік, яна ўжо будзя сядзеццэ, ці прядзе, ці тчэ, і ціхонька прпяе песню...». Літаральна ўсе даследчыкі, што вывучаюць календарныя песні, сярод іх характэрных рысаў у якасці асноўнай вызначаюць калектыўны характар выканання. Гэта бясспрэчна. Але з вызначэннем, што гэтыя песні не перадаюць індывідуальных эмоцый сваіх выканаўцаў, дазволіць сябе не пагадзіцца. У гэтых песнях у кожнага з выканаўцаў ёсць свой асабісты інтарэс. І гэтаму спрыяе тое, што грамадскае становіцца асабістым для кожнага. У гэтым плане паказальна тое, як Варвара Грэцкая распавядае пра Стралу. «Вот усі... Празьнік жа... «Стралу» водзяць... вот такі закон... парядак такі... на Троіцу ж ні хадзілі: на Троіцу кумілісь. А у «Стралу» з кожнага двара ішлі людзі... хіба ўжо бабы старыя... ні сумеяць, дак кала двара будуць сядзеццэ... баба і дзед ці барышня з кавалерам падыходзяць... ужо за руку... і паздравяць

з празьнікам... пацалуяць іх... такі парядак... Яны: «Нам німа ўжо сіл...» кала двара сядзяць... А так усі... і маладыя... і плойма!.. Плойма!... Усі бяг'аюць кругом... дзед і баба ў ёр'я надзенуца... дак хоць цапнуць... такі парядак быў. Ета ня то што, хто хоча ці ня хоча... ці застаўляць... Усі! Усі!.. Ужо знаяць, што сёння Страла. А што дзеці... надаядуць! Будуць казаць: «Скора празьнік, што будуць «Стралу» водзяць? — «Скора!» «Дзеці, сёдни «Стралу» будуць вадзіць. Дак яны не даждуцца. На вуліцы гуляць, пакуль «Стралу» будуць весці. Такі закон быў».

Верагодна, прыцягальная сіла абрада (песні) настолькі высокія, што яны самі здольныя арганізаваць, замкнуць вакол сябе самыя розныя інтарэсы: ад дзіцячага, непасрэднага, да свядомага «традыцыйнага» стаўлення з боку людзей, якія выхаваныя гэтай культурай. І, як рэжысёр, аб'ядноўвае іх у адзінае масавае дзеянне. Тут узнікае спакуса выказаць меркаванне, што песня з'яўляецца адным з магчымых увасабленняў Боства [5].

Тое, што першапачаткова каляндарныя песні не мелі самастойнага значэння, а суправаджалі адмысловыя абрадавыя дзеянні, вызначалі ўсе, хто даследаваў гэтыя песні. І гэта падставы сказаць пра тое, што нават калі яны адмежаваліся ад рытуальных дзеянняў, гэтыя песні па сутнасці застаюцца абрадам, у якім кожнаму ўдзельніку адводзяцца свае абавязкі. Мабыць, гэта прагучыць не вельмі карэктна з пункту гледжання стылістыкі, але ўзнікла жаданне вызначыць дзеянні выканаўцаў песні як «удзел у песні». Выканаўцы песні ўдзельнічаюць у ёй, як у абрадзе. Ужо само тое, як гэтыя жанчыны размяркоўваюць песні па галасах, дазваляе ўбачыць у ёй ідэальную форму існавання калектыва, усе супольнікі якога аб'яднаныя адзінай справай, агульнымі імкненнямі, агульнымі клопатамі. Кожны з супольнікаў адораны ад прыроды сваім **голсам**, але прызначаным для агульнай справы, выканаць якую можна толькі шляхам аб'яднання намаганняў людзей, якія адораны самымі рознымі здольнасцямі.

«Пелі... хто якую задумаю: «Давайця тую спаём!» — «Давайця!» І начынаць... хто падцягівая... хто басуяць... адзін жа падводзя... а ўсі ўжо басуяць» (Варачкіна Таццяна Іванаўна, 1936 г. н., сяброўка). У гэтым плане паказальны прыклад Марозавай Антаніны Пятроўны, 1924 г. н., з п. Пралятарскі, якая цяпер жыве ў Гомелі ў дачкі: «Ціпер ні пяюць. Я ішчо знаю ўсё пела. І «вясну» пела. [Ужо і вы забылі іх?] Як хто начыне, дак... Як пеюць па радзіву... Часта нашы песні пеюць... Вот радзіва, ета маё места, як толькі нашы песні начынаюць, дак і я памагаю ім. Усе тыя старыя песні, і на тый голас, і тый маціў, і ўсё так, як пелі калі-та. Точна так усё дзелаюць». У вышэйшай ступені шыкоўна, на мой погляд, вызначае стаўленне выканаўцаў каляндарнай песні Н.П. Калпакова, якая выкарыстоўвае такое вызначэнне, як «артельность» [6], якое цалкам адпавядае вызначэнню «талакі» як працы, якая выконваецца ўсімі супольнікамі калектыву, напрыклад, сяўба, жніво, будаўніцтва ды інш. Талака ёсць найвышэйшая форма агульнай справы.

«Талака... ета калісь наніамалі... называіцца: ідуць памагаць людзям бесплатна... і ты ідзеш, і я... і ўсі... сабіраюцца талакой... як ні мал'очаная ў чылавека... ці захварэў... бяссільныя такія людзі... сабіраюцца і ты, і я, і ўсі... ідуць памагуць яму... мужчыны адно дзелаюць, бабы другая... Прося чылавец: «Хадзіцца памажыцца» Ішлі людзі харошыя... ня то шта п'яніцы... ідуць іздзеляць яму... яны ўжо абед які іздзеляць... называіцца **талака**. Ці памалаціць... што-нібудзь **гуртавоя** нада... да ета талака завецца. У нас адзін дзяцька ляжаў хворы... людзі самы ім казалі... матка наша гаворы: «Моця, мы пойдыма, скажым людзям... на талаку пойдуць...» Сказалі: «Талаку нада іздзеляць». Сабралісь пашлі... іздзелалі...» (Варвара Аляксандраўна Грэцкая).

Цікава, што і самі носьбіты традыцыі ўсведамляюць спевы не як забавы, а як цяжкую і адказную працу: «Скажы табе, пець, танцаваць цяжелей, як работаць. Анергію выносіш. І нада, штоб была і звучна, і красіва. Не то шта шары-бары, як адзін у нас казаў. Шуры-муры, шары-бары спелі. Там нічога німа. А ета ж усё труд, і ні абы які. І нада і ў такт стукнуць, і спець. Усё ета нада дзелаць, штоб к толку, штоб людзі ішлі глядзець, як Варька танцаў, да пяе» (Праскоўя Сяргееўна Кужэльная).

Народная песня — найвышэйшая форма паразумнення адзін аднога: «Нада ж і ў кампаніі, штоб падышоў голас, і панімаў, што ты пяеш, я ня то шта ліш бы» (Праскоўя Сяргееўна Кужэльная).

Песня знаходзіць месца ўсім, хто жадае ўдзельнічаць у ёй; «Высокі голас. Падводзіла песню. Басам пяюць. А галасістая падводзіць» (Кужэльная Праскоўя Сяргееўна). «Я нікалі не заводзіла песню. Я песень

і не знала добра. А каторыя знала, дак я нікалі не заводзіла сама первая. Завядуць, тады і я ўслед пяю. А сама не заводзіла» (Рыштакова Таццяна Дзмітраўна).

Песня, уцягваючы ў сябе вялікую колькасць людзей, дае магчымасць нікому не адчуваць сябе слабым, няўмелым, непатрэбным: «*Песні красівыя былі... падцягваюць лёгінька... а басы... лёгка падцягваюць...*» (Варачкіна Таццяна Іванаўна, 1936 г. н., сяброўка).

Найвышэйшая форма праявы сваіх магчымасцяў, здольнасцяў, таленту, мабыць, нават велічы ў агульнай справе даць магчымасць самаму няўмеламу і няздольнаму адчуць сябе роўным у грамадстве: «*Ну куды папала. Куды яна задумая, будзя весць. Яна ня ладзіла, і пад гармонь ня знала. Параска яе звалі. Мы з Кацяй Барысавай скрозь зачыналі танец, калена зналі ўжо якія іграць, а яна гаворы: «Я ня разбіраю. Пець я не...» Пець ці пад «Страданія» будзя пець, ці пад «Серпянку» і абы як... і вядзе не пад калена. Калісь наш Ягор гаворы, вот, для смеха: «Выдзі! Я люблю, як ты пяеш», будзя іграць. Яна: «Ой, Ягорка, я ж ня ладжу». — «Я табе буду ладзіць». І вот, захоча іграць, і будзя пад яе падладжываць. Пад яе... як яна... «Во, Параска, во! Ідзі сюда! Во, спела харашо». Дац яна тады ў мяне: «Ці ён смяецца, ці праўду гаворы?» Я гаворю: «Харашо пела».*

Звярнуўшыся за кансультацыяй да спецыялістаў па народным вакале, я атрымаў ад іх пацверджанне таму, да чаго прыйшоў сам, аналізуючы выказванні непасрэдна выканаўцаў народных песень. **Наталля Васіллеўна Кісель**, дырэктар Сельскага дома культуры в. Залаты Рог Веткаўскага раёна: «*На два голасы... встарой паёт, а першы падхватывае, і ідёт ужо вышэ, паднімае...*» (туда, дзе Божество — Г.Л.). **Надзея Іванаўна Сахарук**, дырэктар Метадычнага цэнтру Адзела культуры Веткаўскага райвыканкама: «*Он один может всех поднять, если высокий голос, если у него все данные есть, пускай те поют хоть вторым, хоть третьим голосом*». «*Подхватывает, поднимает...*» і «*...хоть вторым, хоть третьим голосом...*» — у вышэйшай ступені істотна: «які падводзіць» даносіць да Бажаства калектыўнае, грамадскае, што ідзе з самых нізоў, ледзь чутнае, незаўважнае. У песні ўдзельнічаюць людзі, аб'яднаныя адзінай мэтай.

Нават калі выканаўцы песні да канца не асэнсоўваюць прыроду песні, яна такая, што яна сама ведае пра гэта: «*Песня сама падбярэ голас...*» Такім жа чынам у адносінах да песні сябе паводзіць голас. [Старыныя песні «з падводам». А цяперашнія песні з падводам пець можна ці не?] «*Дак яны ж не выходзяць*». [А чаму?] «*Я ня знаю. Вот на сцэні пяюць, не падводзяць*». [Што ў сучасных песнях ня тое, што іх ня можна з «падводам»?] «*Дак яны ж... адны словы па пяць раз гаворыць. Ну няльзя іх падводзіць. Нашы песні дак можна...*»

А гэта пра тое, што ў старых песнях кожнае слова грунтоўнае, кожнае слова мае свой сэнс. Адсюль і вызначэнне, якое робіць мая суразмоўца: «*Вот вазьмі, песню я табе пела пра зімняга дуба, дак там напісана, як хлопец тэй дзеўкамы перабіраў, дак там жа ё, што «калі б ты, дзяўчоначка, да сто рублей мела, ты б жа ў маёй хаці новай, як пташачка пела»*. А яна яму гаворы: «*Калі б жа я, мой казача, хоць адзін рубель мела, я б с такім бы жэніхом рядам сраць ня села...*» І такія ўсякія нябыльныя словы». [Нябыльнае слова — гэта якая?] *Ну, якія странныя*. [У вас іх называлі «нябыльныя»?] *Нябыльныя*. [А калі слова выкінуць?] *Ну дак, яно не прыходна будзя. Недаделаная . Гаворыць: недаделаная казка бывая і недаделаная песня. Эта ўсё калісь... Пачынаеш песню, дак пей усю, штоб яна не была недаделаная... і дапеваеш. Песні ўсі красівыя. У міне німа песень, штоб я яе не любіла. Я ўсі люблю*.

Захаваць культуру сваёй вёскі ва ўмовах татальнага на яе наступу з боку масавай культуры і афіцыйнай ідэалогіі, якая не прымала яе, не даць ёй рассяцца па гарадах і вёсках усёй Беларусі, дзе цяпер жывуць яе былыя аднавяскоўцы пасля аварыі на ЧАЭС, якая адбылася ў 1986 годзе, — менавіта такая роля была адведзена былой жыхарцы в. Амяльное Веткаўскага раёна Гомельскай вобласці Варвары Аляксандраўне Грэцкай. І гэту ролю яна выканала цалкам. Больш, чым яна, ніхто не ведае ні амяленскіх песень, ні амяленскіх абрадаў. Так лічу я, так лічаць былыя амяленцы. У гэтым плане паказальна меркаванне яе былой аднавяскоўкі Алены Барысаўны Кушніравай: «*Больш за Варькі ніхто ня зная. Усё яна зная. Памяць такая. Яна ж вам многа гаворы. Вы ж к ёй прызіці, яна гаворы і гаворы. А я вот так не магу. І яшчэ «Варвара ўсё помня, а я ўжо ўсё пазабывала. А ў яе добрая памяць... Варька многа ўмея гаварыць... Яна не забыецца... а я пазабывалася ўсё... як гулялі... як што дзелалі... ня знаю ўжо... Я к ёй калі пайду, нагаворю мне... А ў мяне памяць такая... забыюсь...*» І яшчэ: «*Варька зная ўсі песні, а я прыду к ёй, яна мне гаворы, я паслухаю. А я ўжо ня знаю, якія мы песні пелі*».

Спіс літаратуры і каментарыі:

1. Пасля адсялення пасёлка у 1992 годзе ў сувязі з наступствамі аварыі на ЧАЭС жыве ў Ветцы.
2. «Падводка, падгалосак: верхні голас, які кантрапунктуе ў народным шматгалосці асноўнаму напеву ніжняга голасу, што вядзе ўвесь хор («басуе»). Выконваецца адным найбольш умелым спеваком (што можа падняць песню)» (Мажэйка З.Я. Падводка / З.Я. Маажэйка // Беларускі фальклор : Энцыклапедыя : У т. 2: Лабараторыя традыцыйнага мастацтва / рэдкал.: Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск : БелЭн, 2006. – С. 271.
3. Лапацін, Г.І. «У нас песні праз мяжу не ідуць...» Аб культуры выканання абрадавых тэкстаў [Тэкст] / Г.І. Лапацін // Палявая фалькларыстыка і этналогія. Даследаванне лакальных культур Беларусі / уклад. І.Ю. Смірновай. – Мінск : БДУКіМ. – 2008. – С. 143–149.
4. Лопатин, Г.И. Фольклорно-этнографический репертуар личности: Варвара Александровна Грецкая (I. Записи 2005-2010 гг.) Palaeoslavica, vol. XVIII, №2. Cambridg, Mass. 2010. С. 222-276. Фольклорно-

- этнографический репертуар личности: Варвара Александровна Грецкая (II. Записи 2005-2011 гг.) Palaeoslavica. XIX, №1 Cambridg, Mass, 2011. С. 222-276.
5. Колпакова, Н.П. Песни и люди [Текст] / Н.П. Колпакова. – Л. : Наука, 1977. – С. 30-136.
  6. Такія асацыяцыі ўзніклі ў сувязі з тым, што ў некаторых веткаўскіх вёсках, прынамсі: Бесядзь, Фёдараўка, Навілаўка, Барталамееўка на Ушэсце (Вознесение) «хаваюць» не «Стралу», а «Вясну», увасобленую ў «ляльку», зробленаю з кавалкаў тканіны. «На Ушэсце ляльку рабілі з трапачак. Дзелаем гробік з каробкі з-пад пячэння. Туды падушачку, адзяляльца, пакрывальца – з гардзін. Нясем у жыта, хаваем. Крыжык ставім. Галосім. Калі вясна была халодная: «Ты была халодная. Мы не нагуляліся, не нагрэліся. Больш такая не прыходзь!» Калі была цёплая: «Ты сёлета была цёплая. Мы і босыя нахадзіліся і голыя. І на той год такая будзь!» (Ад ж-кі в. Барталамееўка Еціпнёвай Матроны Цітаўны, 1919 г. н., зап. Лапацін Г.І. у 1990 г. Сш. 17. Ар. 7).
- У 1985 г. у веткаўскіх вёсках працаваў збіральнік і даследчык фальклору В.Д. Ліцвінка, які запісаў наступны тэкст, які выконваецца пры «пахаванні лялькі»: «Песенька мая харошая, /Захаваю цябе к налецейку, /Захаваю цябе к налецейку, /К налецейку, к ушэсцейку... » (Ліцвінка Васіль, «Песенка мая харошая, захаваю цябе...» [Текст] /Ліцвінка Васіль // Мастацтва Беларусі. – № 5. – С. 69, С. 67-69.
- У 1981 г. ленінградскімі даследчыкамі Ю.І. Марчанкам і У.Я. Гусевым дадзены тэкст, вызначаны імі як «галашеньне» быў зафіксаваны ў двух варыянтах: «Песенька (?) мая маленькая, // Схаваю цябе к налецейку...» і «Лялечка мая милая, // Да схавала я цябе к Ушэсцейку, // К Ушэсцейку, к налецейку...» (Гусев, В.Е. Вождение «стрелы» («сулы») в Восточном Полесье [Текст] / В.Е.Гусев// Славянский и балканский фольклор. Духовная культура на общеславянском фоне / ответ. ред. Н.И. Толстой. – М. : Наука, 1986. – С. 63–67. Прыводзячы ў першым варыянце «песенька» са знакам пытання, даследчыкі выказваюць меркаванне, што «песенька» ёсць скажонае «лесвічка», г. зн., абрадавае печыва, якое раней кідалі ў зямлю падчас абыходу азімых на Ушэсце («Ушэсце»). Але супастаўленне варыянтаў песні з атрыбутыкай абраду і з тым, як кажуць у нашых вёсках, што «пасля Ушэсця вясны не пяюць», дазваляе выказаць здагадку, што веснавая песня ўяўляе сабою адно з магчымых увасабленняў вясновага Боства.
7. Колпакова, Н.П. Русская народная бытовая песня [Текст] / Н.П. Колпакова // М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1962. – С. 135–284.